

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2016

SESOTHO PUO YA LAPENG: PAMPIRI YA I
SESOTHO HOME LANGUAGE: PAPER I

Nako: Dihora tse 3

Matshwao: 100

BALA DITAELO TSEO O DI FILWENG KA HLOKO

1. Pampiri ena e na le maqephe a 7 le lehokela la maqephe a DITEMA tse 5.
Etsa bonnete ba hore palo eo e nepahetse.
  2. Bala dipotso hantle.
  3. Se fetole dinomoro tsa dipotso.
  4. Araba dipotso kaofela.
  5. Mongolo o be makgethe mme o balehe habonolo.
-

POTSO YA 1   TEKOKUTLWSISO

Bala **Tema ya 1** (leqephe (i) ho lehokela) o nto araba dipotso tse latelang.

- 1.1 Hobaneng ha mosadimoholo a ne a batla ho ikgodisa hore motho eo a buang le yena o tseba Lesotho? (2)
- 1.2 Ke eng seo o ithutileng sona temeng ena? (2)
- 1.3 Lebaka le etsang hore nkgono a utlwe bohloko ke lefe? (1)
- 1.4 Na Theko o ne a rata motjhanae? Hobaneng o realo? (2)
- 1.5 Diepollo o bolelang ha a re leshano ha le na mokoka? (2)
- 1.6 Maele a ngotsweng ka mantswa a ntshofaditsweng temeng a lebisitswe ho bomang? Hobaneng? (4)
- 1.7 Tlhekefetso e totobetse temeng ena. E hlalose ka botlalo ka mantswa a hao. (4)

Sebedisa **Tema ya 2** (leqephe (ii) ho lehokela) ho araba dipotso tse latelang.

- 1.8 Hobaneng ha batho ba ka ntle ho koloa ba ipatile difahleho? (2)
- 1.9 Botlokotsebe bona bo etsahala hokae hangata? Hobaneng? (2)
- 1.10 Sepheo sa ho supa batho ba ka koloing ka dithunya ke sefe? (2)
- 1.11 Difahleho tsa batho ba ka koloing di re bolella eng ka boemo boo ba leng ho bona? O tseba jwang? (2)

[25]

POTSO YA 2 KGUTSUFATSO/KAKARETSO

Bala **Tema ya 3** (leqephe (ii) ho lehokela) o nto e kgutsufatsa.

Hopola ho:

- Sebedisa mantswa a hao.
- Etsa seratswana se le seng sa bolelele ba mantswa a 80–90.

[10]

POTSO YA 3

Dithothokiso tse bonweng.

3.1 Bala dithothokiso tse latelang o nto araba dipotso tse tla latela.

O LLELANG?	
O llelang athe o moiketsi? O hanne thuto wa rata tjehele Wa re ke sa dimpara, ditjhotjha, Kajeno phelo bo boima, bo thata, O lla ka ntshi mookgo o sa tswe. O llelang?	6
O llelang athe o ratile? O ratile bosadi ho feta bokgarebe Wa re tsa hao dithaka di nyetswe, Wa tshwela pompong wa moma makgonatsohle, Pompong ke botjha le menate ya bona, Makgonatsohle ke bosadi le mathata a bona. O llelang?	13
O llelang athe o ratile? O ratile lenyalo ho feta thuto, O sa tlangwa ka lesika wa qobellwa, Wa thetswa ke sehatamarikgwana se feta, Se o nonosa tjehele matsebetsebe. Kajeno o setse tsaeng la mokoptjane. O llelang?	20

- 3.1.1 Na sehlooho sa thothokiso ena se tsamaellana le dikahare tsa yona? Hlalosa. (2)
- 3.1.2 Moleng wa 2 ha ho na letshwao la puo qetellong. Sebetsa sena se bitswang? Molemo wa sona ke ofe? (2)
- 3.1.3 Hobaneng ha sethothokisi se tshwantsha mathata a bosadi le makgonatsohle? (2)
- 3.1.4 Hlalosa mola wa 19. (2)
- 3.1.5 Ditlamorao tsa diketso tsa motho eo ho buuwang ka yena ke dife ho ya ka temana ya 3? (1)

- 3.1.6 Qolla lentswemamarane temaneng ya 2 o be o bolele bohlokwa ba lona. (2)
- 3.1.7 Bolela mofuta wa karaburetso o hlahang meleng ya 10, 11 le 12. Mosebetsi wa yona ke ofe? (2)

3.2

BA ILE, BA ILE

Di ile dithatohatsi re setse,
 Re setse re hlonepha re otlwa,
 Re tulwa re tujwa,
 Kajeno fiifi le bofiifi di re aparetse. 4

Ba ile, ba ile re setse,
 Re setse re bina sa mehla sefela,
 Fela sa tshotleho fatsheng la rona bofeela,
 Ekgepeta fatsheng la Faro re setse. 8

A ile makgotla a lseraele a ile,
 Nyeloi la Modimo le ba eteletse pele ba ile,
 Topallo ya leru motsamaisi wa bona,
 A ile makgotla le tumelo ya bona. 12

Ba ile, ba ile re setse,
 Ekgepeta lehwatateng re setse,
 Re setse ka maswabi re swabile,
 Re setse ka mahlomola re hlomohile ... 16

- 3.2.1 Akaretsa molaetsa wa thothokiso ena ka polelo e le nngwe e fupereng mohopolo wa sehlooho. (2)
- 3.2.2 Ke mantswe a fe a mabedi temanathothokisong ya pele a bolelang ntho e le nngwe? (2)
- 3.2.3 Hobaneng ha sethohokisi se tshwantsha sebaka sa bona le naha ya Ekgepeta? (2)
- 3.2.4 Tshebediso ya mantswe 'hlonepha le sotlwa' moleng wa 2 e tlisa maikutlo afe ho mmadi? (1)

3.3 Thothokiso e so bonwe

HA LE DIKELA	
Tsatsi ha le dikela le a rateha; Le hapa mahlo le a rateha; Hara bofubedu ba madi a tlholeho; Ka bottle bo tlisang thomoho; Pelo ya me e be e tlole marokgo; Ke qetelle ke sekile meokgo.	6
Ha le dikela ke ao maswabi ke eo thabo; Thabo ho tsa lefifi le ba ratang boroko; Maswabi le masisapelo dikgutsaneng; Maphela bohase majela kgwebeleng; Na thuso e teng ho ba bang? Hona e be e tla ba bomang?	12
Ha le dikela le lelekela lefifi; Ke be ke hopole mohla se seholo sefifi; Mohla lapa lesa le neng le qala ho kgwehla; Kgaitseti ya Dikeledi ke qala ho hlwehla; Mohlang Rantaopane a neng a ile badimong; A ntshiya mahlomoleng mathateng.	18
Ha le dikela kgomo di kena sakeng; Medimo e nko e metsi e kena thabong; E a iketla e a busolosa e a lokisa; E beha dintho ka mafapha e a lokisa; Dinong difateng o tla utlwa di omana; Kgutsana ke runa nta ke hlophetsa mamina.	24

[Phomoso: Edward Mohapi]

- 3.3.1 Tshebediso ya 'medimo e nko e metsi' ha ho buuwa ka dikgomo e re bolellang ka kamano pakeng tsa tsona (dikgomo) le Basotho? (2)
- 3.3.2 Ngola paterone ya morumo wa temana ya 1 o be o bolele molemo wa wona. (2)
- 3.3.3 Mosebetsi wa dikapuo ke ofe thothokisong? (2)
- 3.3.4 Bohlokwa ba letshwao la puo le sebedisitsweng meleng ya 11 le 12 ke bofe? (2)
- 3.3.5 Sepheo sa ho sebedisa tarakanyo moleng wa 4 ke sefe? (2)

[30]

POTSO YA 4

Sebedisa **Ditema tsa 4 le 5** (leqephe (iii) le (iv) ho lehokela) ho araba dipotso tse latelang.

Elellwa hore mmala wa ditshwantsho ha o a angwa ke hobane e le dikhopi.

- 4.1 Monica o ne a le boima bo bokae pele a sebedisa Herbex? Bolela bohlokwa ba yona mmeleng wa motho. (2)
- 4.2 Phapang ke efe pakeng tsa Monica pele a fokotsa boima temeng ya 4 le ya motho ya temeng ya 5? (2)
- 4.3 Na o dumellana le Monica ha a re boitshepo bo tlišwa ke tsela eo motho a shebahalang ka yona? Tiisa karabo ya hao. (3)
- 4.4 Lekola ditshwantsho tsa batho ba tshwailweng A le B ba hlahang temeng ya 4 le ya 5. Ke eng seo o se elellwang bathong bao? (2)
- 4.5 Ke thuto efe e tlišwang ke seo o se elellwang ho B temeng ya 4? (2)

Sebedisa qotso e ka tlase ho araba dipotso tse latelang.

Banana ba apara bopinki, bashanyana boboluo – bakeng sa batswadi ba bang, hona ke molao, empa batswadi ba bang ba thabela ho fetola ditebello tsa bong. Na ho nepahetse kapa ho fosahetse? Inkele qeto.

Ka Lungi Khumalo

[E qotsitswe ho *Bona*, Phupu 2015]

- 4.6 Ke seteriothaepe sefe se totobaditsweng temeng ena? (2)
- 4.7 Na seteriothaepe (*stereotype*) se se na le kabelo bothong ba bana? Hlalosa. (3)
- 4.8 Hlalosa polelwana e ka tlase.
... empa batswadi ba bang ba thabela ho fetola ditebello tsa bong. (2)
- 4.9 Tshebediso ya "ba bang" polelwaneng e hlahang ho 4.8 e fa mohopolo ofe? (2)
- 4.10 Lekola tataiso ya tshebediso ya bukantswe o nto araba dipotso tse tla e latela.
Rath.a(ile) leetsi; kapa leadingwa, Afrikaans- kap; Ntate o ratha patsi ka selepe.
(-ela) leetsetsi, ketso ya ho ratha e etsetswa e mong.
(-wa) leetswa, e sebediswa ho boetsuwa; Patsi e rathwa ke Mosala.
(-ana) leetsani, ketso e etswa ho tswa mahlakoreng a mabedi; Ditsotsi di rathana ka dikwakwa.
Serathi (di-) lebitso, ya etsang ketso ya ho ratha.
- 4.10.1 Hobaneng ho behilwe kgutlo (.) lentsweng 'rath.a'? (1)
- 4.10.2 Tlami(-) e ho (-ile) le e ho (di-) di behilwe dibakeng tse fapaneng, e nngwe e ka pele ha e nngwe e le ka morao. Phapang ena e bolelang? (2)
- 4.10.3 Ha re sheba sebopeho sa lebitso, karolo (di-) e bitswang? Molemo wa yona ke ofe? (2)

[25]

POTSO YA 5

Bala seratswana sena o nto lokisa diphoso tsa puo tse hlahang ho sona.

Bana ba na leng batswadi ba baratang haholo ba ye ba senyehe haholoholo ha e le dikgorola. Nnete ke hore ha ho jwalo ka mehla ho realo Ntswaki. Nna ne ke dula le ngono waka. O na thata empa a sa ntefise.

[Boiqapelo]

[10]

Lenane la tlhaloso ya mantswa:

Steriothaepe: Stereotype (English)

Dikhopi: Copies (English)

Bolou: Blue (English)

Bopinki: Pink (English)

Matshwao ohle: 100